

„שקיעתו של המזרח“

סקירה מאת א. לב

„שקיעתו של המזרח“* הוא שמו של ספר חדש, אשר עשוי לעניין את הקורא הישראלי העוקב אחר המתרחש בארצות השכנות. בי ספר זה סוקר המחבר, אנוולס האייר*, את תולדות הערבים, החל מימי ראשית האיסלאם, ימי הנביא מוחמד — ועד ימינו אלה. בסופה של הסקירה הכתובה בלשון מרתקת ובר-סגנון שוטף ומבריק, מגיע המחבר למסקנה, כי המזרח הערבי עומד על סף „בגידה ביעור דו ההיסטורי“.

על מנת להמחיש מסקנה זו — פרי ניתוח ההיסטוריה הערבית בת אלף-ושלוש מאות השנים ופרי הסתכלותו בעולם הערבי התאירי דגא, מסתייע המחבר הגרמני באגדה מזרחית ידועה על-אודות אבו-קאסם, עשיר-קמץ צן, המהלך בחוצות בגדאד ועול סנדלים מרופטים ומטולאים, עד לאותו יום גורלי, בו נכנס הוא לבית-המרחץ העירוני בבירת הארץ-אל-רשיד לרחוץ את גופו. בבית-המרחץ חץ חלה נקודת-המפנה בחייו. בתום הרחצה מבחין אבו-קאסם בחדר ההלבשה בוזג סני-דלים חדשים, יפים להפליא ומקושטים — סנדלי הקאדי, הרוחץ אף הוא בבית-המרחץ באותה עת. העשיר-הקמץ נוטש את סנדליו המרופטים, ונוטל לעצמו את החדשים. אך גניבתו מתגלה, והוא מובא מיד לפני ה-קאדי. אבו-קאסם נדון לתשלום קנס גבוה, נאלץ להשיב את הסנדלים החדשים לבעליהם החוקיים — מקבל מידיו את סנדליו-שלו ה-מרופטים. מלא חימה על מקור האסון, אשר

* „Untergang des Morgenlandes“, Anselm Heyer; Ullstein, 1966.

** עתונאי גרמני, בעל מבט חודר וכושר-ביטוי רב, המעיד על עצמו, כי אין הוא „מומחה“ לבעיות ערב, אך בילה באזורנו כשליח עיתונו והתבונן בסובב אותו בעין פקוחה. כיום משמש האייר פרשן מדיני בתוכנית „ב“ של הטלביזיה בגרמניה, זו ה-מכוונת למשכילים ולאניני-הטעם.

אשר בניגוד לתפיסתו-שלו מזהה את העור שר עם הקידמה (אולם מתעלמת מכך, שכל התקדמות היא באותה מידה גם התרחקות מן המקורות). מפגש זה מעביר אותו על דעתו ומפתה אותו לנטוש את „סנדליו המטולאים והמרופטים“ ולהחליפם ב„סנדלים הנוצצים והחדשים“, שאינם שלו.

בגאווה מהלכים עתה ה„משכילים“ הערביים, בני-זמננו על בימת ההיסטוריה החדשה — כותב האייר — מבלי שיבחינו ביד הגורל, המסתייע ב„סנדלים חדשים“ אלה על-ימנת להנחית עליהם מכה ניצחת. משכילים אלה וכן מנהיגיהם — מסוגו של ג'מאל עבד-אנ-נאצר, נושא דגל הסוציאליזם הערבי, ומת-חריו הסורים, הדוגלים בתורת הבעת' (התחיה הערבית) או מסוגם של „האחים המוסלמים“, אשר ירדו למחתרת — חשים עדיין להברי האייר, באיש-שקט ובאי-נוחות על כי נטשו את מורשתם והמירוה בתורה לא להם, שכן „המתים חזקים מן החיים“, והמשכילים הללו יודעים בתוככי לבם, כי ככל שיתאמצו להת-כחש לעברם וככל שישתדלו להיפטר מה-„סנדלים הישנים“ — תמיד ירדפו „סנדלים“ אלה אחריהם בכל אשר יעשו.

לדעת המחבר פתוחות עתה בפני העולם הערבי שלוש דרכים. האחת: לשחרר את האיסלאם מן המטען הסכולאסטי הרובץ עליו ומחניקו, דהיינו, להתיר את הקשר הגורדי, הקושר את האיסלאם אל מורשתו ההיסטורית. הדרך השנייה היא ניסיונו של אבו-קאסם — השלכת הסנדלים הישנים מבעד לחלון. והלא זו היא דרכם של עבד-אנ-נאצר ושל מפלגת הבעת' הסורית, דרך אשר תוצאתה ידועה מראש: הסנדלים הישנים יושבו על-ידי חוגי הריאקציה הדתית, מסוגם של „האחים המוס-למים“.

הדרך השלישית אותה רואה המחבר היא ההתחמקות מהכרעה, כלומר, להימנע מליזום פעולה עצמית כלל, אלא להיסחף על-ידי זרם המאורעות. בדרך זו נקטו ירדן, אלג'יריה ומרוקו. האייר סבור, כי הערבים יב-חרו ללכת בדרך השנייה וברוך השלישית, שכן שתיהן מובילות למטרה אחת: הפיכת המזרח הערבי להעתק של המערב. אולם תוך כדי תהליך החיקוי — נעלם אופיו ה-מקורי של המזרח. כך נסגר גם מעגל אגדת אבו-קאסם. הצד הקומי שבראשית האגדה משתנה ולובש גון טראגי, כאשר זונח אבו-קאסם — שאינו פוסק מלקלל את „סנדליו אותם כחטיבה אחת ושלמה. המפגש בין הישנים“ בקולייקולות — את במתו ההיס- (המשך בעמוד 38)

פקדו, מנסה אבו-קאסם להיפטר מן הסנד-לים, ומשליכם לתוך מי החידקל — אך הם מוחזרים אליו על-ידי דיג שמשאם מן המים. אבו-קאסם חופר בור בגינת-ביתו ומטמין אותם — אך ישכנים מוצאים אותם ומשיבים אותם שוב לו. הוא מנסה לשרפם — אך גם זאת לשוא. הוא משליכם מבעד לחלון ביתו — אך הם פוגעים באשה הרה, ושוב מובא הוא לפני אותו הקאדי, ונדון הפעם לעונש כבד. אבו-קאסם יודע אתה, כי אין הוא יכול להשתחרר ממקור אסונו זה. „רי-בון העולמים“ הוא מתפלל, „שחרר אותי מסנדלים ארורים אלה וצוה עליהם, כי לא יהיו רכוש-י שלי מעתה ועד עולם“. ברם, גם תפלתו זו נישאת לשוא, וכשהוא מלווה צחוק ולעג הבריות, השומעות את תפלתו, יוצא הוא את ביתו, כאשר בכל אחת משתי ידיו סנדל, וצועד לקראת עתיד, שאינו עוד שלו, אלא שלהם — של הסנדלים.

בסיפור-רקע זה פותח המחבר את „טיולו“ לאורך ההיסטוריה הערבית, תוך הבלטת הקוים המאפיינים אותה בכל תקופה מתקור-פותיה, החל בתקופת בני-אומייה ובית-עבאס, עבור דרך תקופות שלטון הממלוכים והעו-ת'מאנים — וכלה באותו מפגש גורלי עם „הסנדלים הנוצצים והחדשים“ של הקאדי, המפגש עם תפיסת-העולם המערבית. על אף הטלאים המרובים בסנדליו של אבו-קאסם — המשולים להשפעותיהן של התרבויות הזרות והשוונות על תרבות המזרח ולשילובן בפסי-פס השקפת-העולם של המוסלמים — עדיין שלו הם, עדיין ניתן להכיר בהם את יסודם האיסלאמי-ערבי, את תפיסת-העולם של הער-בים, שתמציתה השלמת הפרט עם הבורא. תפיסת-עולם, זו מקנה למוסלמי המאמין שלמות ושלמה נפשית, אשר אינה מבדילה בין העולם הזה ולעולם-הבא, אלא רואה אבו-קאסם לתפיסת-העולם המערבית — זו